SPASENJE VEROM I LJUDSKA VOLJA

Blagodat, vera, pokajanje i život poslušnosti

Anglikanski ogled u okviru istorijskog hrišćanstva

Nova, samostalna obrada

Napomena čitaocu

Ova knjižica je samostalan tekst. Nastala je iz pitanja koje je često prisutno u protestantskoj pobožnosti: ako se čovek spasava blagodaću kroz veru, kakvo mesto ostaje ljudskoj volji, naporu, pokajanju, poslušnosti, askezi i dobrim delima? Odgovor koji se ovde nudi nije ni moralizam ni pasivizam. Polazište je klasična hrišćanska vera, a neposredni teološki okvir daju anglikanski formulari: Sveto pismo, drevni simboli vere, Trideset devet članova vere i molitveni i sakramentalni život koji oblikuje Book of Common Prayer.

Tekst nije zvanični dokument nijedne anglikanske provincije i ne pokušava da prikrije unutrašnju širinu anglikanske tradicije. On svesno govori iz klasičnog reformacijskog i katoličkog jezgra anglikanstva: spasenje je potpuno dar Božje milosti u Isusu Hristu; vera prima taj dar; a ista blagodat koja opravdava grešnika obnavlja ga za poslušnost, ljubav i svetost. Dobra dela ne plaćaju oproštenje, ali nisu nevažan dodatak. Ona su plod žive vere i oblik zahvalnosti.

U ovoj knjižici zato nema ideje da je duhovna zrelost isto što i nestanak ljudske volje. Bog ne spasava čoveka tako što ga pretvara u pasivno oruđe. On ga oslobađa iz ropstva grehu, prosvetljuje razum, prevaspitava želje i osposobljava volju da stvarno kaže „da“ dobru. Hrišćanska poslušnost je istovremeno Božji dar i naš stvarni čin. Upravo tu se nalazi mesto molitve, posta, ispovedanja, samodiscipline, dela milosrđa, zajedništva Crkve i strpljivog rada na vrlini.

Cilj je pastoralni: da savest ne bude ni slomljena zahtevom da sama sebe spase, ni uspavana pogrešnom idejom da vera isključuje ozbiljnu borbu za svetost. Jevanđelje donosi i utehu i poziv. Uteha je Hristos za nas. Poziv je Hristos koji nas, po Duhu, čini novim ljudima.

Središnja teza

Blagodat prethodi, vera prima, ljubav deluje. Hrišćanski trud ne stvara milost, nego odgovara na milost; ne kupuje usinovljenje, nego živi iz usinovljenja; ne zamenjuje Hrista, nego nas uči da hodamo u Hristu.

Sadržaj

1. Odakle počinje spasenje
2. Ranjenost ljudske volje
3. Vera koja opravdava
4. Pokajanje kao povratak Bogu
5. Blagodat i slobodna volja
6. Poslušnost, trud i hrišćanska askeza
7. Dobra dela i život ljubavi
8. Iskušenje, pad i obnavljanje
9. Crkva, Reč i sakramenti
10. Sigurnost, istrajnost i nada
Zaključak: slobodna poslušnost dece Božje
Dodatak: jedno jednostavno pravilo života
Izvori i orijentiri

1. Odakle počinje spasenje

Hrišćanska vera ne počinje pitanjem koliko čovek može da popravi sebe, nego objavom onoga što je Bog već učinio. Pre svake naše odluke stoji Božja odluka da traži izgubljeno. Pre našeg pokajanja stoji Božji poziv. Pre naše ljubavi stoji ljubav kojom je Bog prvi zavoleo nas. Zato je prva reč hrišćanskog života blagodat.

Blagodat nije nagrada

Blagodat je Božja nezaslužena naklonost i delatna dobrota prema grešniku. Ona nije medalja za čoveka koji je skoro uspeo sam, niti dodatna pomoć za one koji su već dokazali ozbiljnost. Ako bi se milost davala kao odgovor na dovoljno dobar moralni bilans, više ne bi bila milost. Jevanđelje zato ruši našu želju da pred Bogom nastupimo kao pregovarači koji donose svoj učinak i očekuju protivuslugu.

Opravdanje je u tom smislu oslobađajuća vest. Bog prima grešnika zbog Isusa Hrista. Hristova smrt i vaskrsenje, a ne naša duhovna biografija, predstavljaju temelj pomirenja sa Bogom. Vera ne dodaje zaslugu Hristovoj zasluzi; ona je način na koji prazne ruke primaju dar. Kada anglikanski Jedanaesti član govori o opravdanju verom, njegova namera nije da veru pretvori u novo delo kojim zarađujemo spasenje, nego da sva slava ostane Hristu.

To odmah menja ton duhovnog života. Čovek se više ne pita: „Da li sam danas bio dovoljno dobar da bih smeo da se približim Bogu?“ On prilazi zato što je pozvan da dođe u Hristu. Ipak, ne prilazi nehajno. Milost koja skida osudu ujedno razotkriva ozbiljnost greha. Krst nam istovremeno govori koliko nas Bog voli i koliko je zlo ono od čega nas izbavlja.

Blagodat koja ide ispred nas

Klasična anglikanska teologija govori o blagodatnoj inicijativi koja prethodi našoj dobroj volji. Deseti član vere odbacuje ideju da čovek, posle pada, sopstvenom prirodnom snagom može sebe pripremiti za veru tako da Bogu ponudi prvi korak. Bog nas traži pre nego što smo ga mi

počeli tražiti. On budi savest, otvara um za Reč, daje da nas istina zaboli i privlači nas Hristu.

To ne znači da je obraćenje predstava u kojoj čovek ništa stvarno ne čini. Kada blagodat otvori srce, čovek zaista veruje. Kada Duh razotkrije greh, čovek zaista priznaje krivicu. Kada Bog pozove, čovek zaista odgovara. Ali svaki taj odgovor već raste u prostoru milosti. Zato se možemo ponizno pokajati bez očaja i ozbiljno delati bez samohvale.

Najbolja slika nije slika Boga koji nasilno preuzima upravljanje ličnošću, nego Lekara koji vraća sposobnost bolesnom organu. Greh ne znači da je volja prestala da postoji; znači da je poremećena, sklona da bira ono što je manje od dobra i da čak sopstveno dobro pretvara u sredstvo samopotvrđivanja. Blagodat ne uništava volju nego je leči za ljubav.

Hristos za nas, sa nama i u nama

Da bi se izbegle dve krajnosti, korisno je razlikovati tri nerazdvojne dimenzije. Hristos je za nas: njegovo delo je objektivni temelj oproštenja. Hristos je sa nama: uskrsli Gospod prati svoju Crkvu i ne ostavlja je siročad. Hristos je u nama: po Duhu Svetom obnavlja unutrašnjeg čoveka. Kada se sve svede samo na poslednju dimenziju, lako se izgubi čvrstina Jevanđelja i sve postane pitanje unutrašnjeg osećaja. Kada se ostane samo na prvoj, hrišćanski život se može svesti na pravni status bez preobražaja.

Istorijsko hrišćanstvo drži oba pola zajedno. Oproštenje je besplatno, ali nije neplodno. Usinovljenje je dar, ali deca uče način života Očevog doma. Vera počiva, ali i hoda. Upravo zato pitanje ljudske volje pripada priči o spasenju, ali nikad kao njen prvi uzrok.

2. Ranjenost ljudske volje

Čovek nije ni anđeo ni mašina. Stvoren je kao razumno, telesno i društveno biće, pozvano da voli Boga i bližnjeg. Greh nije izbrisao tu stvorenost, ali ju je duboko ranio. Zbog toga hrišćanski govor o ljudskoj nemoći mora biti precizan: čovek može mnogo toga, ali ne može sam sebe pomiriti sa Bogom niti iz sopstvenih dubina proizvesti novo srce.

Šta čovek može bez preobražavajuće blagodati

Ljudi mogu učiti, stvarati, žrtvovati se, brinuti o porodici, čuvati zakon, biti pošteni poslovni partneri i pokazivati stvarnu građansku vrlinu. Hrišćanska doktrina o padu ne zahteva da se svako delo neverujućeg čoveka proglasi licemerjem. Božji lik nije uništen, a Božja providnost deluje šire od vidljivih granica Crkve.

Ali postoji razlika između spoljašnje urednosti i pomirenja sa Bogom. Moguće je učiniti nešto objektivno dobro iz pomešanih motiva: iz ljubavi, ali i iz taštine; iz saosećanja, ali i iz želje za kontrolom. Greh je dublji od pojedinačnih prekršaja. On zahvata smer srca, našu sklonost da sebe postavimo u središte i da od stvorenih dobara pravimo krajnja dobra.

Zato hrišćanska antropologija nije ni naivni optimizam ni mrzovoljni prezir prema čoveku. Ona kaže: stvorenje je dobro, pad je stvaran, iskupljenje je potrebno, a obnova je moguća. Čovek ne mora da poriče svoju ljudskost da bi postao svet; on treba da je primi izlečenu u Hristu.

Volja nije samostalni motor

Volja nikada ne deluje u vakuumu. Biramo u skladu sa onim što vidimo kao poželjno, istinito, korisno ili lepo. Na naše izbore utiču navike, strahovi, telesno stanje, društvo, prošlost i slika koju imamo o sebi i Bogu. Zato je jednostavna parola „samo odluči“ često pastoralno plitka. Čoveku ponekad nije potrebna jača komanda, nego nova vizija dobra, oproštenje, zajednica, odmor, savet ili dugotrajno prevaspitavanje navika.

Grešna volja često želi dve suprotne stvari istovremeno. Želimo mir, a hranimo ogorčenost; želimo čistotu, a čuvamo povode za požudu; želimo

velikodušnost, ali gradimo identitet oko posedovanja. Apostol Pavle vrlo ozbiljno govori o toj podeljenosti. Rešenje nije da volju proglasimo nepostojećom, nego da priznamo da joj je potrebno oslobođenje koje dolazi kroz Hrista i delo Duha.

Hrišćanska zrelost zato nije trenutak kada više nemamo unutrašnje borbe. Ona je rast u integritetu: istina koju ispovedamo, dobro koje volimo i delo koje činimo postepeno se približavaju jedno drugom. Taj rast može biti spor, ali nije iluzoran.

Odgovornost bez samospasenja

Ako kažemo da je čovek ranjen grehom, ne ukidamo odgovornost. Naprotiv, ozbiljno shvatamo da naši izbori imaju težinu. Ali odgovornost nije isto što i sposobnost samospasenja. Čovek može biti odgovoran za dug koji nije sposoban sam da otplati; upravo zato mu je potrebno oproštenje i pomoć koja prevazilazi njegove mogućnosti.

U pastoralnoj praksi ovo čuva i istinu i milosrđe. Ne treba svaku slabost nazvati buntom, niti svaki bunt proglasiti pukom slabošću. Potrebno je razlučiti. Nekada čoveku treba opomena, nekada uteha, nekada lekar, nekada odmor, nekada ispovest, a često više stvari zajedno. Blagodat nas uči da budemo ozbiljni bez surovosti.

3. Vera koja opravdava

Izraz „spasenje verom“ može zvučati kao da je vera unutrašnja vrlina kojom zaslužujemo Božju pažnju. Novi zavet govori drugačije. Vera je okretanje od sebe ka Hristu. Njena vrednost nije u snazi samog čina verovanja, nego u Onome kome se veruje.

Vera nije duhovna valuta

Slaba vera u snažnog Spasitelja ne postaje bezvredna zato što drhti. Hrišćanin ne meri kvalitet opravdanja intenzitetom svojih osećanja. On gleda na obećanje Božje u Hristu. Zato vera može da postoji zajedno sa suzama, pitanjima i strahom. U Jevanđelju nalazimo molitvu: „Verujem, pomozi mome neverju.“ To nije savršena psihološka sigurnost, ali jeste stvarno okretanje Hristu.

Opravdanje zato daje objektivno uporište savesti. Kada nas savest optužuje, ne branimo se popisom svojih dobrih dana. Ispovedamo greh i pozivamo se na Hrista. Anglikanska liturgija ne vodi zajednicu od ispovesti ka samopotvrđivanju, nego od ispovesti ka objavi oproštenja i zahvalnosti. To je obrazac Jevanđelja: priznanje istine, primanje milosti, pa život u novoj poslušnosti.

Vera koja opravdava nikada nije sama u smislu da ostaje sterilna. Ona je sama kao sredstvo primanja opravdanja, ali kada sjedini čoveka sa Hristom, iz tog jedinstva nastaju plodovi. Dvanaesti član vere upravo tu postavlja dobra dela: posle opravdanja, kao Bogu ugodne plodove žive vere, a ne kao cenu za oproštenje.

Opravdanje i posvećenje nisu suparnici

Opravdanje odgovara na pitanje: na kom osnovu me Bog prima? Odgovor je: zbog Hrista, verom. Posvećenje odgovara na drugo pitanje: šta Bog čini u životu onoga koga je primio? Odgovor je: obnavlja ga po Duhu za svetost i ljubav. Mešanje ova dva pitanja stvara nemir; razdvajanje do potpunog prekida stvara ravnodušnost.

Kada posvećenje pretvorimo u novi uslov kojim svakog dana ponovo zaslužujemo status pred Bogom, savest postaje talac promenljivog učinka. Kada opravdanje pretvorimo u dozvolu da se mirimo sa grehom,

pokazujemo da nismo razumeli čemu smo opravdani: ne samo od krivice, nego za novi život. Milost koja govori „nema osude“ ista je milost koja govori „hodi u novini života“.

Zato hrišćanin može istovremeno imati sigurnost u Hristu i nezadovoljstvo sopstvenim grehom. Ta dva stava nisu protivrečna. Sigurnost sprečava očaj; nezadovoljstvo sprečava samozadovoljstvo.

Vera se hrani obećanjem

Vera raste slušajući Božju Reč. To nije magijsko ponavljanje stihova, nego izlaganje uma i srca istini koja dolazi spolja. Kada je čovek zatvoren u sopstveni unutrašnji svet, lako poveruje da je njegovo trenutno raspoloženje konačna presuda. Pismo nas iznova smešta u veću priču: stvaranje, pad, obećanje, Hristos, krst, vaskrsenje, Duh, Crkva i nova tvorevina.

Zbog toga anglikanska pobožnost istorijski daje toliko mesta javnom čitanju Pisma, psalmima i molitvi Crkve. Vera ne živi samo od spontanosti. Ona se oblikuje ponavljanim slušanjem istine, naročito kada osećanja kasne.

4. Pokajanje kao povratak Bogu

Pokajanje nije sporedna soba hrišćanskog života, namenjena samo početnicima. Ono je trajni oblik istinoljubivosti pred Bogom. Hrišćanin se ne kaje zato što je izgubio svako pravo da se nazove hrišćaninom, nego zato što pripada Hristu i ne želi da mirno živi sa onim što razara ljubav.

Više od osećaja krivice

Krivica može biti početak pokajanja, ali nije isto što i pokajanje. Čovek može snažno da se oseća loše, a da i dalje samo žali posledice svog dela. Pokajanje uključuje istinu: nazvati greh pravim imenom, bez ulepšavanja i bez teatralnog samoponiženja. Zatim uključuje okretanje: želju i odluku da se promeni smer.

Hrišćansko pokajanje nije pokušaj da se emocionalnim bolom otplati kazna. Hristos nije dopuna našem samokažnjavanju. Pravo pokajanje vodi ka milosti. Ono može biti bolno, ali bol ima smer: od skrivanja ka svetlosti, od izgovora ka ispovesti, od samoodbrane ka pomirenju.

Zato liturgijsko ispovedanje greha ima veliku mudrost. Ono nas uči da greh priznajemo redovno, trezveno i zajednički. Ne čeka se dramatičan osećaj. Izgovara se istina pred Bogom, prima se oproštenje i nastavlja se put.

Plodovi pokajanja

Jovan Krstitelj traži „rod dostojan pokajanja“. To znači da pokajanje ima praktičnu formu. Ako sam slagao, ne pokajavam se samo osećanjem nego vraćanjem istini. Ako sam ukrao, gde je moguće vraćam. Ako sam nekoga ponizio, tražim oproštaj bez zahteva da mi ga druga osoba odmah pruži. Ako me neka navika redovno vodi u pad, menjam okolnosti koje je hrane.

Takvi koraci nisu dodatna cena za Božji oproštaj. Oni su dokaz da oproštenje nismo pretvorili u izgovor. Hrišćanin razlikuje restituciju od iskupljenja: samo Hristos iskupljuje, ali onaj ko je iskupljen uči da popravlja ono što može.

Ponekad je plod pokajanja i prihvatanje posledica. Oproštenje pred Bogom ne znači da svaka zemaljska posledica nestaje. Čovek može biti oprošten, a ipak morati da obnovi poverenje kroz vreme. Blagodat ne poriče pravdu; ona nas čini sposobnim da je podnesemo bez bežanja od istine.

Pokajanje posle pada

Šesnaesti član vere odbacuje očajničku ideju da ozbiljan greh posle krštenja automatski zatvara put oproštenju. To je od velike pastoralne važnosti. Hrišćanin može teško pasti. Pad ne treba umanjivati, ali ni proglašavati jačim od Hristovog milosrđa. Put nazad vodi kroz ispovest, veru i stvarno okretanje.

Ovo oslobađa od dva opasna refleksa. Prvi je očaj: „Pošto sam opet pao, sve je bilo lažno.“ Drugi je banalizacija: „Pošto Bog prašta, nije važno.“ Jevanđelje odbacuje oba. Greh je dovoljno ozbiljan da zahteva krst; milost je dovoljno velika da podigne pokajnika.

5. Blagodat i slobodna volja

Tema slobodne volje često se pretvara u apstraktnu raspravu. Za duhovni život korisnije je pitati: šta blagodat čini našoj volji? Klasični odgovor glasi: ona je budi, oslobađa, usmerava i osnažuje. Bog radi u nama da hoćemo i činimo ono što mu je ugodno, a upravo zato smo pozvani da delamo.

Bog deluje, zato i mi delamo

Filipljanima 2 ne postavlja konkurenciju između Božjeg delanja i ljudskog delanja. Pavle poziva vernike da ozbiljno žive svoje spasenje zato što Bog deluje u njima. Božja aktivnost nije razlog za pasivnost, nego temelj nade da poslušnost nije uzaludna.

Možemo to uporediti sa disanjem posle izlečenja. Lekar ne diše umesto pacijenta; on mu vraća sposobnost da diše. Tako i blagodat ne živi hrišćanski život umesto nas tako da mi ostanemo odsutni. Ona nas čini sposobnim da živimo kao obnovljene osobe. Naša poslušnost ostaje naša, ali više nije izolovani podvig.

Zato je bolje govoriti o saradnji obnovljene volje sa blagodaću nego o „prepuštanju kontrole“ kao da je cilj prestanak svake ljudske inicijative. Svaki govor o saradnji mora sačuvati prvenstvo milosti: Bog je prvi, Bog daje sposobnost, Bog održava. Ali ono što daje jeste upravo sposobnost stvarnog odgovora.

Sloboda nije puka mogućnost izbora

Savremeni čovek često zamišlja slobodu kao maksimalan broj opcija i odsustvo obaveza. Hrišćanska tradicija ima dublji pojam: slobodan je onaj ko može da voli dobro bez unutrašnjeg ropstva. Zavisnik može imati mnogo formalnih izbora, a ipak vrlo malo stvarne slobode. Svetac može biti vezan zavetima i odgovornostima, a ipak sve slobodnije voleti.

Zato disciplina ne mora biti neprijatelj slobode. Muzičar koji je godinama vežbao slobodnije svira; čovek koji je uvežbao istinoljubivost lakše govori istinu pod pritiskom. Navika može zarobiti, ali dobra navika može osloboditi. Hrišćanska askeza koristi tu činjenicu: telo i želje se vaspitavaju da bi ljubav bila manje sputana haosom poriva.

Prava sloboda, dakle, nije da u svakom trenutku mogu da učinim bilo šta, nego da postajem sposoban da radosno činim ono za šta sam stvoren.

Volja, osećanja i razum

Hrišćanin ne treba da ratuje protiv svojih osećanja kao takvih. Osećanja su deo ljudskosti. Ona mogu biti neuređena, ali mogu biti i prosvetljena. Cilj nije da poslušnost uvek bude hladna odluka nasuprot želji, nego da ljubav prema dobru postepeno prevaspita želje.

Razum takođe ima ulogu. Duhovni život nije isključivanje rasuđivanja. Potrebno je učiti da razlikujemo iskušenje od obaveze, krivicu od neurotične samoptužbe, žrtvu ljubavi od nezdrave zavisnosti, smirenje od samoprezira. Bog nas ne poziva da budemo manje ljudski, nego da um, volja, telo i osećanja budu sabrani u ljubavi.

6. Poslušnost, trud i hrišćanska askeza

Reč „trud“ ponekad izaziva sumnju kod hrišćana koji žele da sačuvaju spasenje blagodaću. Ali Novi zavet bez nelagodnosti govori o trčanju, bdijenju, borbi, samosavladavanju, nošenju krsta i nastojanju za svetošću. Problem nije trud kao takav, nego trud postavljen na pogrešno mesto.

Trud ne zaslužuje usinovljenje

Hrišćanin ne posti da bi nagovorio Boga da ga voli. Ne moli se da bi sakupio bodove. Ne čini milostinju da bi kupio mirnu savest. Sve to može biti izopačeno ako postane sistem zasluge. Ali isto tako može biti pravi odgovor zahvalnosti i način da se život otvori delovanju milosti.

Najjednostavnije pravilo glasi: ne radimo da bismo postali voljeni; radimo kao oni koji su voljeni. Ne služimo da bismo postali deca; služimo kao deca. Kada se red obrne, askeza postaje samospasenje. Kada se red sačuva, disciplina postaje škola slobode.

Hrišćanski trud zato može biti veoma ozbiljan. Blagodat ne znači mlakost. Upravo sigurnost da rezultat ne počiva na našem savršenstvu omogućava da se borimo iskreno, bez glume i bez očaja.

Šta je askeza

Askeza doslovno priziva ideju vežbanja. U hrišćanskom smislu ona nije mržnja prema telu, nego vaspitavanje cele ličnosti. Post uči da želja nije gospodar. Bdenje i uređena molitva uče da vreme nije samo naše. Milostinja udara na zatvorenost posedovanja. Ćutanje razotkriva koliko se hranimo sopstvenim glasom. Čitanje Pisma prevaspitava maštu i mišljenje.

Askeza je dobra samo ako služi ljubavi. Post koji nas čini nadmenim ili razdražljivim promašio je cilj. Disciplina koja uništava zdravlje ili postaje prinuda bez razboritosti nije znak veće svetosti. Hrišćanska tradicija zato povezuje podvig sa mudrošću, zajednicom i poslušanjem. U teškim ili patološkim oblicima ponašanja često je potrebno i stručno vođstvo.

Anglikanska tradicija, iako istorijski oprezna prema preterivanjima, nikada nije odbacila post, samodisciplinu i pravilo molitve. Crkvena godina, dani posta i uzdržanja, jutarnja i večernja molitva i redovno primanje Svete večere daju askezi crkveni, a ne privatno-herojski oblik.

Navika kao saveznik svetosti

Mnogi porazi nisu posledica jedne velike odluke, nego stotina malih navika. Ako uvek hranimo bes određenim razgovorima, požudu određenim sadržajima ili zavist određenim poređenjima, teško je očekivati da će jedan trenutak volje preokrenuti sve. Blagodat nas zato ne uči samo šta da odbijemo, nego kako da uredimo život.

Dobra navika ne zamenjuje živu veru, ali joj služi. Uređeno vreme molitve, razumna ograničenja na digitalne podsticaje, san, rad, fizička aktivnost, zajednički obrok, davanje i služenje mogu biti vrlo duhovne stvari. Čovek je telesno biće; put svetosti prolazi kroz kalendar, stomak, novčanik, ekran, jezik i vreme.

Ovo je važno i zato što volja slabi pod umorom i haosom. Ponekad je najpobožnija odluka ranije leći. Ponekad je potrebno ukloniti pristup onome što nas redovno obara, umesto da svoju duhovnost dokazujemo stalnim izlaganjem iskušenju.

Pravilo života, ne zakon samopravdanja

Korisno je imati jednostavno pravilo života: kada se molim, kada čitam Pismo, kako čuvam nedelju, kako dajem, kako postim, kome polažem račun, kako odmaram. Pravilo nije lanac kojim se meri Božja naklonost. Ono je okvir koji štiti ono što smatramo važnim od tiranije hitnog.

Dobro pravilo je dovoljno konkretno da vodi i dovoljno blago da ne slomi. Mora uzeti u obzir poziv, zdravlje, porodicu i životno doba. Majka sa bebom, student, monah i radnik u noćnoj smeni ne mogu imati isti ritam. Vernost nije uniformnost.

7. Dobra dela i život ljubavi

Dobra dela su kroz istoriju često postajala bojno polje između straha od legalizma i straha od jeftine blagodati. Anglikanski formulari daju trezven red: dobra dela ne brišu grehe i ne mogu podneti Božji sud kao naša zasluga; ipak, u Hristu su Bogu ugodna i nužno izrastaju iz žive vere.

Zašto su dela važna

Ako vera nikada ne dodirne naš novac, govor, seksualnost, vreme, odnose i odnos prema slabima, onda je teško govoriti o veri u novozavetnom smislu. Hristos ne spasava apstraktnu dušu odvojenu od života. On poziva učenike da ga slede telom, navikama i odlukama.

Dela pokazuju pravac srca, ali nisu savršen termometar. Hrišćanin može učiniti dobro iz pomešanih motiva i može pasti dok stvarno pripada Hristu. Zato se ne spasavamo posmatranjem sopstvenih plodova. Ipak, plodovi imaju svedočansku vrednost: živa vera teži da postane delatna u ljubavi.

Dobro delo je često mnogo običnije nego što zamišljamo: održati obećanje, saslušati dete, pošteno platiti radnika, odbiti ogovaranje, posetiti bolesnog, priznati grešku, dati novac bez predstave, pomoći komšiji, raditi svoj posao savesno. Svetost najčešće ima lice vernosti u malom.

Ljubav kao oblik poslušnosti

Hrišćanska poslušnost nije puko izvršavanje naredbi. Njeno središte je ljubav prema Bogu i bližnjem. Zapovesti daju oblik ljubavi, jer naša osećanja nisu uvek pouzdan vodič. Ljubav koja prezire istinu postaje sentimentalnost; istina bez ljubavi postaje oružje.

Zato su moralni zahtevi Jevanđelja konkretni: vernost u braku, čistota, istinoljubivost, pomirenje, briga za siromašne, nepristrasnost, gostoprimstvo, praštanje, zaštita slabih. Nijedna od tih stvari nije valuta kojom kupujemo Boga. Sve su načini na koje Božja ljubav traži telo u svetu.

Posebno je važno da „dobra dela“ ne svedemo na privatnu pristojnost. Proroci i apostoli povezuju pobožnost sa pravdom. Hrišćanin koji se moli, a iskorišćava radnika ili prezire siromašnog, protivreči sopstvenoj molitvi.

Poziv i svakodnevni rad

Anglikanska duhovnost je istorijski snažno povezivala veru sa pozivom u svetu. Većina hrišćana ne živi svetost izvan društva nego usred porodice, profesije, komšiluka i građanskih obaveza. Rad može biti mesto ljubavi prema bližnjem, a ne samo sredstvo zarade.

To ne znači da je svaki posao automatski svet. Potrebno je pitati da li naš rad služi dobru, da li u njemu ima nepravde, manipulacije ili štete. Hrišćanska savest ponekad mora reći „ne“ profitabilnom, ali nečasnom poslu. Ipak, u ogromnom broju običnih zanimanja svetost se pokazuje kroz stručnost, pouzdanost, pravednost i brigu o ljudima kojima naš rad služi.

8. Iskušenje, pad i obnavljanje

Duhovna borba je stvarna, ali joj ne treba davati oblik stalne panike. Iskušenje nije isto što i greh. Hristos je bio iskušan, a nije sagrešio. Neželjena misao, nalet osećanja ili telesna reakcija nisu sami po sebi konačan moralni izbor. Važno je šta sa njima činimo.

Kako iskušenje govori

Iskušenje retko dolazi kao otvoreni poziv: „Izaberi zlo zato što je zlo." Češće nudi dobro na pogrešan način: mir bez istine, zadovoljstvo bez vernosti, sigurnost bez poverenja, moć bez služenja, religiozni uspeh bez krsta. Zato je razlučivanje važnije od pukog stezanja zuba.

U Hristovom iskušenju u pustinji vidimo volju oblikovanu Pismom i poverenjem u Oca. Hristos ne odgovara magijskom formulom, nego ostaje veran svom pozivu. I naš odgovor uključuje istinu: imenovati laž koja stoji iza iskušenja i setiti se većeg dobra koje ono pokušava da zameni.

Ponekad je pravi odgovor borba, ponekad beg. Pavle kaže da se nekim stvarima treba odupreti, a od drugih bežati. Nema vrline u nepotrebnom približavanju povodu za greh. Razboritost je deo hrabrosti.

Kada padnemo

Pad ne treba romantizovati, ali ni mistifikovati. Prvi korak je izaći iz skrivanja. Ispovediti Bogu, a kada je potrebno i zreloj osobi u Crkvi, ono što se dogodilo. Drugi korak je primiti oproštenje verom, ne čekajući da subjektivni osećaj krivice potpuno nestane. Treći je učiniti konkretan korak promene.

Ponavljajući greh često traži više od ponavljajuće odluke. Možda je potrebno ukloniti pristup, promeniti raspored, prekinuti rizičan odnos, uvesti odgovornost ili potražiti psihološku ili medicinsku pomoć. Takva pomoć nije suparnik molitvi. Bog deluje i kroz stvorena sredstva, znanje, medicinu i mudrost drugih ljudi.

Ne treba bez osnova poistovećivati mentalnu bolest sa demonskom opsednutošću. Jevanđelja poznaju i bolest i duhovno zlo, a pastoralna

odgovornost zahteva razborito razlikovanje. Zastrašivanje bolesnog čoveka religioznim dijagnozama može naneti ozbiljnu štetu.

Duhovna borba je crkvena

Molitva „izbavi nas od zla“ data je u množini. Hrišćanska borba nije privatni duel usamljenog pojedinca. Potrebni su nam Crkva, pastiri, prijatelji, ispovest, zajednička molitva i Trpeza. Tajnost često hrani greh, dok razborita otvorenost slabi njegovu moć.

To ne znači da svaku slabost treba javno izložiti. Diskrecija je vrlina. Ali skoro svako ima koristi od jedne ili dve pouzdane osobe pred kojima ne mora da glumi. Zrelost se ne meri sposobnošću da sve rešimo sami, nego i spremnošću da pomoć tražimo na vreme.

Pavlovo „oružje Božje“ sastoji se od istine, pravednosti, spremnosti Jevanđelja, vere, spasenja, Reči i molitve. To je cela ekologija vernosti. Duhovna borba nije tehnika jedne snažne odluke, nego život u istini i zajednici.

9. Crkva, Reč i sakramenti

Spasenje je lično, ali nije privatno. Hristos ne okuplja samo izolovane pojedince nego stvara narod. Crkva nije dodatak za društveno raspoložene vernike; ona pripada obliku novozavetnog života. U njoj slušamo Reč, ispovedamo veru, primamo sakramente, molimo se jedni za druge i učimo ljubav koju ne bismo mogli uvežbati sami.

Reč koja oblikuje narod

Sveto pismo je najviši normativni svedok Božjeg dela spasenja i merilo učenja. Ali Pismo nije dato samo kao privatni priručnik. Ono se čita u sabranoj Crkvi. Psalmi postaju zajednička molitva, Jevanđelje se javno objavljuje, propoved tumači tekst zajednici koja treba da ga živi.

To čuva od privatnih duhovnih sistema u kojima omiljena ideja postaje centar svega. Crkveni lecionar, kada se mudro koristi, vodi kroz širinu Pisma. Vremenom nas uči da primamo i utešne i zahtevne tekstove, a ne samo one koji potvrđuju naše trenutno raspoloženje.

Lično čitanje ostaje dragoceno. Ali najbolje cveta kada je povezano sa zajedničkim bogosluženjem, učenjem i predanjem Crkve. Hrišćanin čita kao član Tela, ne kao samoproglašeni početak hrišćanstva.

Krštenje i identitet milosti

Krštenje objavljuje da hrišćanski život počinje primanjem. Voda, ime Trojice i obećanje Božje stavljaju naš identitet izvan promenljivih osećanja. Krštenje nije magijski predmet koji uklanja potrebu vere i pokajanja, ali jeste Božji zavetni znak i pečat koji nas uvodi u vidljivi narod Hristov.

Zato je korisno vraćati se krštenjskom identitetu: pozvan sam da umirem grehu i živim Bogu; ne pripadam samo svojim porivima, strahovima ili prošlosti. Krštenje je početak puta učenika, ne diploma na njegovom kraju.

Sveta večera kao hrana pokajnika

Sveta večera zauzima posebno mesto u anglikanskoj duhovnosti. Ona nije nagrada za one koji su uspeli da postanu besprekorni. Ona je hrana za one koji se kaju, veruju Hristovom obećanju i žele da žive u ljubavi. Pristupamo ne zato što smo dostojni sami po sebi, nego zato što je Hristos milostiv.

To ne znači nehaj. Priprema za Pričešće uključuje samoispitivanje, pokajanje, veru i pomirenje sa bližnjima koliko do nas stoji. Ali smisao pripreme nije da stvorimo dostojnost koju ćemo ponuditi Bogu. Smisao je da dođemo iskreno, bez skrivenog pristanka uz greh, da primimo ono što ne možemo sebi dati.

U tom ritmu se jasno vidi cela logika ove knjižice: ispovedamo, primamo, zahvaljujemo, bivamo poslati. Blagodat prethodi, a poslušnost sledi kao odgovor.

Molitva Crkve i oblikovanje volje

Book of Common Prayer je kroz vekove oblikovao anglikansku pobožnost time što je učio ljude da redovno mole rečima širim od trenutnog osećanja. Jutarnja i večernja molitva, psalmi, ispovest, čitanja i kolekte vaspitavaju želju. Čovek postepeno uči da želi ono za šta se moli.

To je važna veza sa ljudskom voljom. Volja se ne menja samo snažnim odlukama; menja se liturgijskim ponavljanjem istine. Kada nedeljama i godinama molimo za čistotu srca, mir, pravednost, milost i vernost, te reči postaju deo naše unutrašnje gramatike.

10. Sigurnost, istrajnost i nada

Hrišćanski život nije samo početak vere nego istrajavanje u veri. Zato je potrebno govoriti o sigurnosti bez samouverenosti i o istrajnosti bez očaja. Naša nada počiva u Božjoj vernosti, ali ta nada nas poziva da ostanemo u Hristu sredstvima koja nam je dao.

Gde savest nalazi mir

Kada se savest pita: „Da li me Bog prima?“, prvi pogled ide ka Hristu, ne ka nama. Ako poslednju sigurnost tražimo u sopstvenom napretku, živećemo između oholosti i panike. Dobar dan će nas naduvati, loš dan slomiti. Jevanđelje nas uči stabilnijem tlu: Hristos je umro i vaskrsao; njegova obećanja su pouzdanija od našeg unutrašnjeg vremena.

Ipak, Pismo poznaje i samoispitivanje. Plodovi vere ne služe kao konkurentski temelj opravdanja, ali mogu biti potvrda da blagodat zaista deluje. Kada vidimo rast u ljubavi, zahvaljujemo Bogu. Kada vidimo tvrdokorni greh, ne prepravljamo Jevanđelje nego se kajemo.

Istrajnost je aktivno ostajanje

Isusov govor o ostajanju u njemu ne opisuje pasivnost. Grana ostaje u čokotu da bi donosila rod. Hrišćansko ostajanje uključuje slušanje Reči, molitvu, Pričešće, poslušnost, ljubav prema braći i sestrama i odbacivanje onoga što nas odvaja od Hrista.

To ne znači da svakog jutra iznova pregovaramo o spasenju. Naprotiv, upravo zato što pripadamo Hristu vraćamo se izvorima njegovog života. Kao što brak ne opstaje zato što se svakog dana ponovo sklapa novi ugovor, nego zato što se živi već dati zavet, tako se i hrišćanska vernost hrani sećanjem kome pripadamo.

Istrajnost često izgleda vrlo neherojski: ustati posle pada, ponovo se pomoliti, otići na bogosluženje kada ništa ne osećamo, zamoliti za oproštaj, nastaviti da činimo dobro i kada plod nije odmah vidljiv. Velika vernost najčešće je zbir malih povrataka.

Nada koja gleda ka vaskrsenju

Cilj posvećenja nije da proizvedemo savršenstvo koje će Boga impresionirati pre smrti. Cilj je zajednica sa Bogom koja će biti dovršena u vaskrsenju. Već sada smo pozvani na stvarnu svetost; još uvek čekamo puno oslobođenje tvorevine i tela. To „već i još ne“ čuva i ozbiljnost i strpljenje.

Hrišćanin zato ne meri sve po trenutnom uspehu. Neke borbe traju godinama. Neke rane se sporo leče. Neke vrline sazrevaju gotovo neprimetno. Nada nije izgovor za odlaganje, nego razlog da ne odustanemo. Bog koji vaskrsava mrtve može dovršiti ono što je započeo.

Na kraju, spasenje nije samo bekstvo pojedinca od kazne. Ono je ulazak u novu tvorevinu, obnovljenu zajednicu sa Trojičnim Bogom i sa svetima. Vera sada živi od obećanja onoga što će jednom videti licem u lice.

Zaključak: slobodna poslušnost dece Božje

Odnos blagodati i ljudske volje postaje jasniji kada prestanemo da ih zamišljamo kao dve sile koje se nadmeću za isti prostor. Bog nije veći onda kada je čovek manje čovek. Stvoritelj se proslavlja upravo kada njegovo stvorenje bude obnovljeno da slobodno čini dobro. Blagodat ne ukida prirodu; ona je leči i dovodi ka njenom pravom cilju.

Zato je pogrešno tražiti sigurnost u sopstvenom naporu, ali je isto tako pogrešno od napora praviti neprijatelja vere. Hrišćanski trud ima ponizno mesto: on nikada nije temelj opravdanja, ali jeste stvarni oblik posvećenja. Molimo se jer smo pozvani u zajednicu sa Bogom. Postimo da bismo učili slobodu od neurednih želja. Činimo dobra dela jer ljubav traži telo. Kajemo se jer želimo istinu. Slušamo jer je Hristos Gospod. Pristupamo Trpezi jer bez dara ne možemo živeti.

U tom poretku i poslušnost dobija drugačiji ukus. Ona nije rad roba koji strahuje da će biti izbačen iz kuće ako pogreši. Ona je učenje deteta koje već pripada domu. Dete može biti opomenuto, disciplinovano i pozvano na ozbiljnu promenu, ali se cela priča odvija unutar odnosa koji je prvo darovan.

To je srce anglikanskog odgovora koji ova knjižica pokušava da izrazi: opravdani smo samo zbog Hrista, verom; dobra dela ne prethode opravdanju kao njegova cena, ali iz njega izrastaju; slobodna volja nije dovoljna da sama započne povratak Bogu, ali prethodeća blagodat oslobađa volju da odgovori; sakramenti i Reč nisu ukrasi pobožnosti, nego crkvena sredstva kojima Hristos hrani svoj narod; pokajanje nije poništenje vere, nego njeno svakodnevno disanje.

Na kraju ostaje jednostavan ritam: primiti, odgovoriti, pasti, pokajati se, ponovo primiti i nastaviti da hodamo. Sve dublje otkrivamo da je čak i naša vernost okružena većom vernošću Boga. To ne čini naše odluke nestvarnim. Čini ih mogućim.

Dodatak: jedno jednostavno pravilo života

Sledeći okvir nije zakon niti merilo Božje ljubavi. To je primer kako se vera, volja i disciplina mogu spojiti u održiv ritam. Prilagodi ga svom pozivu, zdravlju, porodici i crkvenoj zajednici.

Svakoga dana: Kratko jutarnje i večernje vreme molitve. Pročitati odlomak iz Pisma, izgovoriti Oče naš i nekoliko rečenica zahvalnosti, ispovesti i molbe. Ako je dan haotičan, bolje je pet vernih minuta nego ambiciozan plan koji brzo propada.

Svake nedelje: Učestvovati u zajedničkom bogosluženju i redovno pristupati Svetoj večeri prema praksi svoje parohije. Nedelja treba da nas podseti da hrišćanstvo nije privatni projekat.

Redovno: Imati oblik posta ili uzdržanja koji je razuman i zdrav. Cilj nije kažnjavanje tela nego učenje slobode, molitve i solidarnosti sa siromašnima. Ako postoje zdravstveni ili poremećaji ishrane, post treba prilagoditi uz stručan savet.

Sa novcem: Odvojiti deo prihoda za Crkvu, siromašne i delo milosrđa. Davanje je duhovna disciplina jer razotkriva šta smatramo izvorom sigurnosti.

Sa grehom: Ne čekati da se greh ukoreni u tajnosti. Ispovediti Bogu odmah; ako je potrebno, razgovarati sa sveštenikom ili zrelom osobom od poverenja. Učiniti i praktičan korak koji smanjuje povod za ponavljanje.

Sa bližnjima: Negovati jednu konkretnu praksu služenja: poseta, pomoć starijem, gostoprimstvo, volontiranje, podrška porodici u nevolji. Ljubav raste delanjem.

Sa telom: Čuvati san, hranu, odmor i kretanje kao deo odgovornosti pred Bogom. Iscrpljenost nije automatski svetost, a nebriga o telu može ozbiljno oslabiti i duhovni život.

Jednom mesečno: Odvojiti nešto duže vreme za pregled života: za šta zahvaljujem, gde sam pao, gde vidim rast, kome dugujem izvinjenje, šta treba promeniti u ritmu? Završiti molitvom poverenja u Hrista, ne samopresudom.

Izvori i orijentiri

Sveto pismo, naročito: Jovan 15; Rimljanima 3–8; Galatima 2 i 5; Efescima 2 i 6; Filipljanima 2–3; Kološanima 2–3; Jevrejima 4 i 12; Jakov 2; 1. Jovanova 1–4; odlomci o Hristovom iskušenju, Getsimaniji, krstu i vaskrsenju.

Apostolski i Nikejsko-carigradski simbol vere, kao osnovni okvir istorijskog hrišćanskog ispovedanja Boga, Hrista, Duha Svetoga, Crkve, oproštenja i vaskrsenja.

Trideset devet članova vere Crkve Engleske, naročito IX–XII (greh, slobodna volja, opravdanje i dobra dela), XV–XVI (Hristos bez greha i pokajanje posle pada), XXV–XXVIII (sakramenti, krštenje i Večera Gospodnja).

The Book of Common Prayer (1662): svakodnevna molitva, red Svete večere, krštenje i katehizis, kao klasični anglikanski okvir u kome se zajedno drže ispovest greha, oproštenje, Reč, molitva i sakramentalni život.

Ova knjižica je teološki i pastoralni ogled, ne zvanični dokument Anglikanske zajednice. Različite anglikanske provincije i teološke škole mogu pojedine naglaske izraziti drugačije.